

Plastik Sanatlarda İfadeci Yaklaşımda Beliren Yeni Algılama ve Figüratif Süreçler

Muteber BURUNSUZ¹

Geliş Tarihi: 09.06.2015 Kabul Tarihi: 02.09.2015

Öz

Günümüz sanatında plastik sanatlarda dışavurumculuğun ardından ortaya çıkan yeni algılama şekilleri, temel kavram olarak özneliği ele alır. Özellikle diğer üslupsal arayışların sorunu haline dönüşen biçimsel kaygıların daha geride bırakıldığını, öznel girişimlerin ön planda olduğunu görüyoruz. Dünya üzerindeki duruş, biçim ve rollerini sanatsal yaşamlarıyla ortaya koyan sanatçılar; kendi görüş ve düşünceleri doğrultusunda, içinde buldukları duygusal yoğunluğu diledikleri gibi dışavurarak, nesnenin araçsal edimiyle öznel deneyimin ve bireyselliğin oluşmasını sağlamışlardır. Modernizm ve modernizmin çalkalanmaları, zamanın değişen yüzüyle sanatçıların eser oluşturma sürecine yansımıştır. Bu araştırmada yeni dışavurumculuk sürecinin üslupsal özellikleri incelenerek, 1980'li yıllarda öne çıkan isimlerden; Georg Baselitz, A. R. Penck ve Markus Lüpertz'in sanatsal süreçlerinin incelenmesinin ardından, son dönem sanatçıları Sigmar Polke, Eric Fischl, David Salle, M. Basquiat'in algılama ve üslupsal özellikleri çözümlenmeye çalışılmıştır. Araştırmada (betimsel-survey) tarama yönteminden yararlanılmış ayrıca araştırma kapsamında ilgili literatür taranmıştır. Araştırmanın amacı, ifadeci yaklaşımlarda oluşan yeni algılamaları çağdaş sanatçıların eser örnekleri üzerinden incelemektir.

Anahtar sözcükler: Dışavurum, figüratif resim, biçimlendirme, mecaz.

¹ . Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Resim Ana Sanat Dalı, Sanatta Yeterlik mezunu, İzmir, muteberburunsuz@hotmail.com.

New Understandings and Figurative Processes at Plactic Arts From the Perspective of Expressionist Approach

Submitted by 09.06.2015 Accepted by 02.09.2015

Abstract

In today's art, new understanding methods, which emerge after expressionism, deal with subjectivity as a main conception at plastic arts. Especially, we see that formal anxieties, which turn into the problem of other stylish searches, were left behind and subjective enterprises are at front. Artists, who present their positions, shapes and roles at earth via their artistic lives, from the point of their sights and thoughts, send out emotional intensity in which they live as they feel, also they provide the emergence of instrumental acts, subjective experience and individualism. Modernism and the disturbances of modernism reflect to changing face of time and the process of work creation by artists. In this research, stylish facilities of new expressionism process was studied, after the inspection of 1980s upcoming artists like Georg Baselitz, A. R. Penck and Markus Lüpertz's artistic processes, modern era artists like Sigmar Polke, Eric Fischl, David Salle, M. Basquiat's perception and stylish facilities were analyzed. In this research, (descriptive survey) method was used, and also relevant literature was inspected at the scope of this research. The aim of this research is inspecting new perceptions which occur at expressionist approaches by studying modern artist's works.

Keywords: expressionism, figurative art, moulding and metaphor.

Giriş

Her türlü coğrafi ve etnik mekânsal deneyim, içsel dürtüler, iktidar, estetik haz ve estetik deneyim sanatçının yaratma anına eşlik eder. Korku ve gerilimlerinden, hayatın belirsizliğinden, iç çelişkilerinden sıyrılan modern dünya insanı; daha çok duyu verilerinin dışlaştırılmasıyla, sanatsal deneyimi ile günlük hayatın içinde yer alır. Kimlik arayışına yönelen günümüz sanatçısı, anlık modernist deneyimlerle evrende bir yol edinir. Bu süreç içinde ifadeci yaklaşımlarla ruhsal dünyasının yorumsal diyalektiğinde ifadesel biçimlendirme tavrını ortaya koyar.

Yeni dışavurumcu sanatçılar; kavram ve içerik olarak belirli alanlarda yoğunlaşmışlardır; figürasyon, objektiflik, duyguların ortaya çıkarılması, otobiyografi, hafıza, psikoloji, sembolizm, cinsellik, edebiyat, anlatı bu kavramlar arasında sayılabilir. Yeni Dışavurumcu anlayışta minimal ve kavramsal sanatı, Alman dışavurumculuğu ile soyut dışavurumculuğu, dada ve pop sanatı bir arada izleriz. Bu yüzden yeni dışavurumculuğun, dışavurumculuktan büyük ölçüde etkilendiği düşünülmektedir. Ayrıca soyut dışavurumculuğun serbest fırça ve boya kullanımını, akıtmalarını ve dev boyutlarını, Art Brut'ün naif ve çocuksuluğunu, Cobra Sanatı'nın yoğun boya etkisi ile Dada ve Art Povera'ya yaklaşan malzeme kullanımıyla beraber, eklektik ve çoğulcu anlayışları da içinde barındırır (Burunsuz, 2014, s.23).

Ahu Antmen yeni dışavurumculuk sürecini şöyle tanımlar; Yeni dışavurumculuk, 1970'lerden itibaren Avrupa'da ve ABD'de gündeme gelen yeni resimsel yaklaşımların tümünü tanımlamak için kullanılmaya başlanan son derece genelleyici bir terim olarak nitelendirilebilir. Özünde 1960-1980 sürecine damgasını vuran kavramsal temelli yaklaşımlara bir tür tepki olarak değerlendirebileceğimiz bir anlayış vardır: Yeniden resim, yeniden boya, yeniden figür, yeniden anlatı, yeniden tarih gibi bir dizi "geri dönüş", hem modernist sanatın, hem kavramsal eğilimlerin dışladığı birçok geleneksel sanatsal unsurun yeniden sahiplenilmesine yol açmıştır (Antmen, 2008, s. 263).

Almanya'da Georg Baselitz, Anselm Kiefer, Markuz Lüpertz; İtalya'da Sandro Chia, Francesco Clemente, Enzo Cucchi, ABD'de Julian Schnabel, Eric Fischl, David Salle gibi ressamlar, yeni dışavurumculuk şemsiyesi altında farklı resimsel kaygıları yansıtmak bir yana, mensubu oldukları farklı ulusal kültürel kimliklerin de zaman zaman belirgin bir biçimde görünür hale geldiği bir sanatsal ifade benimsemişlerdir. Bu üslupla birlikte sanatçıların öznelliklerinin ön planda olduğu tarihi-kültürel, medya-tüketim, modernizm ve kent

kavramlarını içeren eserler üretilmiştir. Sanatçılar geçmiş sanatsal birikimleriyle öznelğin, bireysel olanın kavramlara yansıtıldığı ve minimallikten uzak bir boya resim tarzını ortaya koymuşlardır. Eserlerde izlenen genel tavır figüratif bir dilin benimsenmesidir. İmgesel yaratımda renk ve fırça sürüşleri, coşkulu anlatımla beraber geçmişle birlikte bir ironik anlatım söz konusudur.

1980’li Yıllarda Öznel Arayışlar

Yeni dışavurumcu eğilimin figüratif temsilcilerinden Georg Baselitz, Alman yeni dışavurumculuğunun başlıca figürlerindendir. Sanatçının kökleri Art Brut’e ve zihinsel hastalıkları ele alan psikotik sanata dayanır. Georg Baselitz genellikle şiddet ve cinselliği ön plana aldığı eserlerinde, psikoloji ile bağlantılı ifadeci ve figüratif bir tavrı benimser.

Norbert Lynton Baselitz’in eserlerinin içeriğinden şöyle bahsediyor; resimlerdeki aceleyle yapılmışlık, biçimsizlik, baş aşağılık, kirli renkler, dağınık tuşların mesajı; temelde toplum yaşantısından yabancılaşma, mekanikleşme bağlamında duran bireysel farkındalıklardır. İmgelerin ‘doğru’ (başı yukarda) görünmesini bekleme alışkanlığına karşı meydan okuyarak, baş aşağı edilmiş imgeler çizmek ve resmetmek küçümsenemeyecek bir kendini yadsıma eylemiydi (Lynton, 1991, s.355).

G. Bazelitz için eser kavramı; görsel alışkanlıkların vazgeçildiği, sanatın ve sanatçının, izleyici tarafından sorgulandığı bir eylem resmine dönüşmüştür. Figüratif eğilimli eserlerinde farklı türden organizmalar, hayvanlar, erkek ve kadın suretleri izlenir. Otomatizmin sezgisellikle buluştuğu dışavurumcu eserlerde nesneye saldırı söz konusudur. Yerçekimine direnen baş aşağı duran eserleriyle Baselitz; nesnelere olağandışı göstererek, izleyicinin alışık olmadığı türden görüntüler sunar (Burunsuz, 2014, s.26).

Alman Yeni Dışavurumculuğunun Markuz Lüpertz, Rainer Fetting, A.R.Penck gibi diğer önde gelen sanatçıları, kendi özgün üslupsal yaklaşımları içinde yoğun, ham hatta şiddetli bir dışavurumculuk sergilemiş, figüre yönelik eserlerinde ilkel mecazlara yer vermişlerdir. Kurukafaların bolca yer aldığı Markus Lüpertz eserleri ölümcül olanı, tekinsiz olanı betimler. Biçimlerin bozularak farklı formlara dönüşümü ve başkalaşımı söz konusudur. Metamorfoza uğrayan figürler, çizgisel dille anlam katmanlarını çoğaltarak derin bir etki oluşturur. Böylece ön düzlemde ayrılan figürler başka bir boyutta izlenir.

Sanat tarihçisi Siegfried Gohr Markus Lüpertz ile ilgili şöyle belirtiyor; “Donald Duck” kafalarından hemen sonra keşfettiği ve “Ditrombik” olarak adlandırdığı, Dubuffet’den

oldukça etkilenmiş görünen, soyutlamaları geldi. Ditrombik, diyonizyak taşkınlığı ve esrimeyi ifade eden bir terimdi ve bu terimin altında toplanan resimlerin arkasında, sanat tarihçisi ve küratör Siegfried Gohr'un dediği gibi, Nietzsche'nin Diyonizos Ditrambosları (Şarkıları) adlı eseri vardı (Gohr, 2011, s.39).

Penck'in eserlerinde (Resim 1) görülen figür çarpıtma ve soyutlamalar mağara resimlerini anımsatır. Basit ve çabuk oluşturulmuş figürler, ayrıştırılmış sade bir dil aracılığıyla anlatılır. Maskeler, piktogramik biçimler, totemik formlar, arketip ve neo-primitivist anlayış, çocuk resmi yalınlığı, ayrıştırılan, tek seferde sürülen renkler, yardımcı ve ana geometrik formlar sanatçının eserlerinde hakimdir. Miro ve Klee'nin figürlerini anımsatan eserlerinde, figürler hareketlidir. Elleri farklı sembolize edilmiş araçları tutan figürler, savaşıyor anlatımsal bir dizin oluşturuyor.

Resim 1: A.R.Penck, Kâğıt üzerine karakalem ve suluboya, 16,5x23.2 cm.

A.R.Penck'in alımlama boyutunu Nazan İpşiroğlu şöyle anlatıyor; Penck'in resimleri yeni bir alımlama boyutuyla karşılaştırıyor bizi. Nedir bu yeni boyut ve nereden kaynaklanıyor? Bunlarda gördüğümüz soyutlama, indirgeme, işaret ve simge dili vb. ifade biçimlerini şimdiye değin ele aldığımız kimi sanatçının yapıtlarında da bulmuştuk. Örneğin Miro'nun kendi dünya görüşü doğrultusunda yıllarca çalışarak bir simge dili yarattığını gördük. Soyutlama ve indirgeme onun da sanatının temel taşlarından biri (İpşiroğlu, 2000, s. 70).

Ayrıca Schapiro modern ressamların, hazırlık ve deneme niteliğinde olan biçimlerden en azından bazılarını görünür halde bırakmış ve tasarımını nihai yüzeyi içerisinde

kaynaştırmış olduğunu belirtir. Bu, “eserin üretiminde, eseri yapanın ediminin” değerini anıştıran bir pratiktir ve bizi tarih öncesi mağara sanatının “güzel bir kolektif kalıntı” olarak görmeye götürür (Harris, 2013, s.185). Kargaşa, sınıflama, bireysellik, sosyalizm, bütünlük, işaret, simge, soyutlama ve eylem kavramları Penck resmini betimleyen, içeriğini yansıtan kavramlardır. Neo-primitivist ve totemik formlardan oluşmuş görüntüleri içeren Penck’in eserleri; işaret ve sembollerle, ton ilişkileri, grafiksel düzenlemeler, güçlü bir anlam katmanıyla görsel bir dile dönüşür.

Özellikle diğer üslupsal arayışların temel sorunu olan biçimsel kaygıların geçmişte bırakıldığı yeni dışavurumculuk süreci; geçmişten gelen tarihsellik, toplum ve ilişkiler bütünüyle birlikte günümüz sanatçılarıyla aynı noktada kesişmişlerdir. Otobiyografilerin anlatıldığı, figürasyon ve duyguların açığa vurulduğu eserler birçok anlatıyı da anımsatır niteliktedir.

Dönüşen Eğilimler, Çağdaş Söylemler

Sanatsal söyleminde kendi evrenini oluşturan günümüz sanatçısı; zamanın üreticisi olarak kendi dönemine ait sosyal ve kültürel süreçte, biçime ait olan farklılıkları, sorunları irdeleyerek ifadesel yaklaşımlarla bağlantılı; oluşturduğu biçimsel dil aracılığıyla sosyal bir misyon üstlenir. Gösterimlerin ve anlamların farklılaşmasına çoğalmasına katkı sağlayan günümüz eserleri; kültür, kitle pazarı ve tüketim kaynakları ile sürekliliği olan anlatı kaynakları sunar. Bu anlatı kaynaklarından yola çıkan anlam ve kavramlar bütünü politik, bilimsel ve kamusal olanları bütünsel düzlemde öteki alanlara taşıyarak tarihsel bellek ve duygu kalıntıları üst anlatılara dönüşür.

Amerikan Yeni Dışavurumcu sanatçılarının temel çıkış noktaları da kitle ve tüketim kültürüydü. Özellikle Sigmar Polke, Schnabel ve M. Basquiat eserleri pop art öğeleri, kolajlamalar, zaman zaman birimsel çoğaltmalar, çeşitli malzemelerle birlikte sentezlenen boyasal dokunuşlar ve soyut dışavurumcu arayışlarla beslenir. Alman yeni dışavurumcu ressam Sigmar Polke soyut dışavurumcu eserlerini Pop Art nitelikli kavramlarla aracılığıyla ifade eder. Genel kavramsal içerikli eserlerde gözlemlenen çoğaltılmış birimler, (Resim 2) kolaj mantığı içerisinde yürütülen boyasal dokunuşlar, çoğunlukla Pop Art’ı temsil eden fakat ifadeci yaklaşımları da barındıran eserlerdir. Çok katmanlı olan eserler örtük olarak anlatıya dönüşür.

Resim 2: Sigmar Polke, “Biz Küçük Burjuvalar Serisi 2”, 415x600 cm.
Özel koleksiyon

Eric Fischl ise; Pop Sanat’ın renkli imgelerle yansıttığı Amerikan tüketim kültürünü gözler önüne serer. Gündelik yaşam dilini figüratif eserleriyle ele alan Eric Fischl; figürleri daha tiyatral bir içerikle anlatır (Resim 3). Bir filminden, fotoğraftan kesitler izleniyormuş hissi veren eserler de merceği farklı açılara çevirerek farklı film kareleri sunar. Eric Fischl eserleri fotoğraf karelerinde yaşanan ana tanıklık eden kesitler halindedir. Büyük sahil sahneleri, heykel görünümlü ve büyük figüratif formlar Fischl resminin birer temsilci bireyidir.

Resim 3: Eric Fischl, “Sal”, Keten üzerine yağlıboya, 2007

Roland Barthes’ın “Camera Lucida”sında bahsettiği gibi; “görüntünün özü, hiçbir içtenlik olmaksızın tümüyle dışarıda, ama yine de en içteki varlığın düşüncesinden daha ulaşılmaz ve gizemli olmaktır; göstergesiz, ama her olası anlamın derinliklerini çağırır biçimde; Deniz Peri’sinin çekiciliğini ve büyüünü oluşturan o varlık olarak yokluğa sahip, örtülü ama yine de apaçık olan...(Barthes, 2000, s.127).

İngiliz Yeni Dışavurumcu David Salle resmi ise görüntülerden oluşur. Bu görüntüler geometrik formlarla ayrılarak; fakat birbiri üstünü örtmeyerek eklemlenmiş bir sürecin sonucudur. Jonathan Fineberg bu düşüncenin, bizi çıplak bir kadın imgesinin resimdeki diğer imgeler gibi, diğerlerinden farkı olmayan bir imge gibi ele alınması konusunda cesaretlendirmek istediğini yazmıştır (Giderer, 2003, s.167).

Amerikan dışavurumcu David Salle Post-modern duyarlılığı figüratif bir biçimde resimsel bir dile dönüştürür. Gerçekçi boya sürüşleri, soyut dışavurumcu lekesele ve çizgisel dönüşümlerle, kesintili mozaik bölümler ve kolâjlarla biçimlenir. İki ya da üç bölümlü eserlerinde ise tiyatrasal bir dil göze çarpar. Arafta kalanlar, klasizm, çıplaklık David Salle resminin başlıca kavramlarıdır. Çağrışımlı öyküsel kodlar gerçeküstücülere göndermeler, düşsel mekân, ayrıntıcı anlatım, pop art imgeleri, çıplaklık, dokusal bezemeler, karşılaştırmalar, ikilemler, klasik göndermelerle çağdaş biçimler bir arada kullanılmıştır. Birbirinin üzerine resmedilmiş gibi duran bu figürler, kolaj etkisi yaratmanın ötesinde, medyada fazla kullanılan günlük objelerin alaycı bir yer değiştirmesi işlevini de görüyor, erotizmi, kadın bedenini, bireyin varoluşunu yeniden yorumluyor ve sorguluyordu. Kompozisyonları genelde anlamayı zorlaştıracak biçimde kuruluyor, müstehzi ve alaycı anlamlar gizliyordu (Baraz, 2011, s.34).

Resim 4: David Salle, “Bigger Rack”(En Büyük Parmaklık), Tuval üzerine akrilik ve yağlıboya, 244x320 cm., 1997

Çağdaş resmin figüratif temsilcisi Salle, materyal olarak tüketim çağı kültüründen, porno dergilerden, tarihsel imgelerden faydalanmıştır. Birbirinin üzerine resmedilmiş gibi duran bu figürler (Resim 4), kolaj etkisi yaratmanın ötesinde, medyada fazla kullanılan günlük objelerin alaycı bir yer değiştirmesi işlevini de görmüş, erotizmi, kadın bedenini, bireyin varoluşunu yeniden yorumlamış ve sorgulamıştır. Yeniden var olma, yeniden resmi nitelendirir, yeniden kurgular ve çok anlamlılık sürecinin doğmasına yol açar. Diptik ya da triptik olan eserlerinde; yapı sökümlüğün oluşmasını sağlayan eklektik öğeler, çok katmanlı ifade dilinin var olmasını sağlar. Eric Fischl gibi birbiri üzerine bindirme tekniğini kullanır.

Amerikan dışavurumcu Jean Michel Basquiat ise Amerika’da yaşayan ve Afrika’yı anlatan bir diğer sanatçıdır. Özellikle duvar resimlerinde yoğunlaşan ve Grafiti sanatıyla uğraşarak temsiller oluşturan ve temsilleri dışavurumcu ifadeyle betimleyen Basquiat; Baudelaire’in “dandy” kavramını yaşatan modern bir bohemdir. Jean-Michel Basquiat; genç yaşta evini terk edip sokaklarda yaşamış birisidir. “Samo” takma adıyla bir süre sokaklarda grafiti yaptıktan sonra resim yapmaya başlamıştır. 1981 yılında resimlerini “New York/Yeni Dalga” adlı bir sergide gösterme fırsatını yakalamış ve bu sergide Andy Warhol’la tanışmıştır. Konuları tamamıyla çevresinde olan olaylar, gündelik hayatında karşılaştığı her şey, tüketim malları, medya, şöhret dünyası, edebi metinler, boyanmış objeler, işaretler gibi çok geniş bir açılım şeklindedir (Keküllüoğlu, 2010, s.73).

Basquiat, göç sonrası kuşağın sesini siyasal bir dil aracılığıyla iletir. Eserlerindeki desen dili isyankârdır ve vandalizmi (Resim 5) temsil eder. Grafiti sanatı eserlerin oluşumunda afiş niteliğine dönüşmekle birlikte, Afrikalı bedenler primitivizme gönderme yapar. Basquiat daha çok siyasal ve sosyal okumalar üzerine yoğunlaşmıştır. Toplumsal duruşu ekspresyonist bir tavırla post-modern bir duruş içinde yansıtmıştır.

Resim 5: Jean Michel Basquiat, "Kafatası", 333x433 cm, 1984

Basquiat'ın içinde yaşadığı toplumdaki itilmişlik duygusu, kimlik ve göç kavramlarını eser içeriklerine aktarır. Eserlerinin canlı ve parlak renk tercihi, vahşi görünüm ve ekspresif üsluba gönderme yapar. İçerik olarak kodlanan siyasal okumalar ve popüler kültür simgeleri; spontane karalamalar, ayıklanmış biçimsel arayışlar, şiddetli fon renkleri, dağınık yerleştirme kültürü, ilkel ve yücelmiş Afrika maskaları mit ve sembolü barındırır.

Sanatsal anlatımlarında sosyokültürel, politik, öznel açıdan günümüze kadar değişen süreci anlatıya dönüştüren yeni dışavurumcular; dönüşen toplumla, değişen yargıları duygusal benliklerinden geçirerek, tepkiselliklerini ortaya koymuşlardır.

Sonuç ve Değerlendirme

İfadeci yaklaşım içerisinde beliren yeni algılama şekilleri süreç içinde farklı üsluplarla zenginleşerek güncel ortamda yer edinmiştir. Kendine anlamlarla, ifadelerle dolu bir evren oluşturan günümüz sanatçıları yaşam içinde bir yol izleyerek çağdaş bir söylem dili ortaya koyarak; yaşadıkları coğrafyanın etkisiyle beraber sosyal-politik ortamı, din, ırk, modernite, bellek, cinsellik gibi kavramlar eşliğinde sanatsal sürecine yön vererek; deneysel üretimlerde bulunmuşlardır. İfadeci anlatıda teknikle beraber kurgulanan kavramsal söylem; kodlar aracılığıyla özgün anlatımlara dönüşür. Kolajlar, akıtmalar, figüratif biçimlendirme özellikle bu süreçte oldukça önemli bir rol oynuyor. Var olan temsillere karşı olan duruş yeniden biçimlendirme tavrıyla ayrı bir önem kazanıyor.

Kitle ve tüketim kültürünü yansıtan eserleriyle David Salle, Sigmar Polke ve Michel Basquiat farklı söylemleriyle birlikte ortak bir çıkış noktası yakalamıştır. Özellikle üst üste

gelen artarak çoğalan katmanlı ifade dili, hem güncel bir dil yakalayabilmiş, hem de sanatçıların üslup olarak sıyrılmasına neden olmuştur. “Yeni Dışavurumculuk” anlayışında yer alan tüm sanatçıların ortak noktası; dışavurumculuklarından da anlaşılabilceği üzere özellikle vurgulanan bireysellikleri ve öznelliklerinin dışında var olana karşı duruşlarıdır. Bireyselliğin ve egemenliğin karşı duruşu post modern bir anlayışla geri döner. Çoğulcu eklektik yapılar, çok anlamlı birimler girift bir yapıya bürünür.

Sanatçıların üsluplarında hızla çizilmiş imgeler, bilinçaltını ortaya çıkaran özgürleştirilen örnekler ve perspektifsiz mekanlarla karşılaşmak olasıdır. Post modern bir bakış açısıyla oluşturulmuş biçimler, üst üste biçimlendirmeler resmin bütün ve tek amacına hizmet eder. Sigmar Polke, David Salle ve M. Basquiat farklı içerik ve teknikleriyle toplumsal ve zamansal bir içerik oluştururlar. Modern zamanlar ve zamanlara ait ifadeler, kültürel oluşum ve kültürel ilişki, yaşam tarzı, insanın kendi ve çevresiyle kurduğu ilişki, mekân ve zamana göre çeşitlilik gösterir. Dolayısıyla süreçle ortaya çıkan söylemler sanatçının yaşadığı kültürel bellek eşliğinde şekillenir.

Kaynakça

- Antmen, A. (2008). *Sanatçılardan yazılar ve açıklamalarla 20. yüzyıl Batı sanatında akımlar*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Baraz, Y. (2011, Haziran-Temmuz). *David Salle, Artist Modern Sanat Dergisi*.
- Barthes, R. (2000). *Camera Lucida*. İstanbul: Altıkırkbeş Yayınları.
- Burunsuz, M. (2014). *Günümüz sanatında ifadeci yaklaşımlar bağlamında belirginleşen desen olgusu*. (Yayınlanmış Sanatta Yeterlik Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitü/Resim Ana Sanat Dalı, İzmir.
- Giderer, H.E. (2003). *Resmin sonu*, Ütopya Yayınevi, Ankara.
- Harris, J. (2013). *Yeni sanat tarihi*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- İpşiroğlu, N. (2000). *Alımlama boyutları ve çeşitlemeleri*. İstanbul: Papirüs Yayınevi.
- Keküllüoğlu, K.H. (2010). *Resim sanatında dışavurum anlayışına tarihsel bir bakış ve tek renk hâkimiyetinin bir tavır olarak kullanımı*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Eskişehir.
- Lynton, N. (1991). *Modern sanatın öyküsü*. Ankara: Remzi Kitabevi.
- Siegfried, G. (2011, Mayıs-Haziran). *A portrait of the Artist as a youngman: Marcus Lüpertz in 1965, Artist Actual Sanat Dergisi*.

Resim Kaynakçası:

- Resim 1:** A.R.Penck, Kâğıt üzerine karakalem ve suluboya, 16,5x23.2 cm.,
“http://www.artnet.com/galleries/artists_detail.asp?gid” adresinden elde edildi.
- Resim 2:** Sigmar Polke, “Biz Küçük Burjuvalar Serisi 2”, 415x600 cm. Özel koleksiyon,
“<http://www.bizibozmaz.com/wp.content/uploads/2011>” adresinden elde edildi.
- Resim 3:** Eric Fischl, “Sal”, Keten üzerine yağlıboya, 2007,
“<http://www.art.info.com.museum>” adresinden elde edildi.
- Resim 4:** David Salle, “Bigger Rack”(En Büyük Parmaklık), Tuval üzerine akrilik ve yağlıboya, 244x320 cm., 1997, “http://www.all.art.org/art_20th_century/modern_art” adresinden elde edildi.
- Resim 5:** Jean Michel Basquiat,“Kafatası”, 333x433 cm, 1984,
“http://www.en.wikipedia.org/wiki/Jean-Michel_Basquiat” adresinden elde edildi.